

Мій дружбан Володько

Олександр Мінович

Він влетів в моє життя, мов камінь, випущений з рогатки.

Коли я поступив на юрфак Київського університету, мені дали гуртожиток. Зайшов в свою кімнату і став роздивлятися нове житло, в якому прийдеться жити рік, а може і більше. Я був у піднесеному настрої від того, що збулася моя мрія. Університет, Київ, Дніпро, Динамо – тепер ставали моїми.

І тут двері стрімко відчинилися від удару ногою, й в моє нове помешкання вскочила дуже велика шевелюра. Вона була ніби сама по собі і на мить відволікала від всього іншого, що належало її хазяїну:

– Я – Володько. А ти?... Будемо тут разом жити. Я раніше тебе поселився. Ходив подивитися, що тут є навколо... Відразу скажу, дівчат багато і всі класні, – скоромовкою звалився на мене незнайомиць.

Ми потиснули руки і стали роздивлятися, де будемо жити разом.

– Давай відмітимо вступ і поселення. Ти ж, я бачу, не з зелених... Служив мабуть?... І я відбахав в морфлоті три роки... Скинемося по рублю – вийде пляшка сухого, хлібина і банка ікри кабачкової. На більше не можу – не густо з грошима... То що, гульнем?

– Та й у мене не густо. Давай вже по сухому. Так тому й бути.

Прожили разом кілька тижнів...

А згодом в керівництві гуртожитку пройшла якась пертурбація, вийшло, що в нашу кімнату вже заселено чотирьох студентів. Якраз по кількості ліжок. Володько ж числився у списках не в нашому гуртожитку, а в іншому. Треба було йому перебиратися. Ще й, як виявилось, належало жити з чорношкірим іноземцем.

– Слухайте, хлопці, – сказав Володько, – можна я буду з вами жити. П'ятим. Візьму матрац і тут де-небудь примощуся. Звикся вже. Не хочеться нікуди йти.

Ми порадилися і вирішили залишити бідного хлопця. Подумали: нехай живе. Хати не пересидить і не переспить. Де чотири – там і п'ять.

Пройшов місяць... Якось ввечері новий мій дружбан прийшов з великою торбою яблук.

– Де взяв? – питаю.

– Купив.

– Як купив? Ти що, чувак, здурів?... Кругом нас сади покинуті. Повно яблук. Йди і задарма рви скільки хочеш... Ти ж казав, що грошей в тебе немає.

– Та, знаєш, діда пожалів. Бачу, сидить старий, яблука продає. Ше й професор якійсь. Мать на пенсію не може прожити.

– А звідки взяв, що професор?

– Як звідки?... По ньому було видно... З бородою... Я запитав звідки – він сказав, що з академістечка... Що тобі ще треба?

– Блін! Блін! Йохманський район! Чудоти в пір'ях! Геть поїхав головою.

Академістечко – то така місцевість в Києві. Там напевно добра сотня тисяч людей живе. Що думаєш, всі професори? Не хоче дід бритися, от і з бородою... І знай, що професорська пенсія набагато більша ніж зарплата твоєї матері в школі.

– То все єрунда, все рівно жалко, діду немає на що жити. Бо він так би просто яблука не продавав. А може він і професор?... Хто це знає?

Я покинув сперечатися:

– Ладно... Будем вважати, що ти совершив гуманітарну акцію... Сідай тепер вбідати... Макарони без нічого. І яблука професорські на десерт... А могли б за них пляшечку сухарика розчавити.

Почалися заняття... Історія партії, римське право, марксистсько-ленінська етика і їхня ж естетика. Та винос мозку – політекономія з бреднями Маркса про додаткову вартість, виробничі відносини, капітал і робочу силу. Тобто про те, без чого не можна побудувати соціалізм і без чого нібито не можна зрозуміти життя й розвиток суспільства.

Мені все давалося легко. А Володько політекономію сприймав, як китайську мову.

Потім ще з французьким настали у нього проблеми. Спершу пробував зубрити, а потім кинув. Постановив собі, що як воно буде, то так і буде.

Я почав зрідка підробляти. Розвантажував вагони на товарній станції. З'явилися хоч якісь гроші.

На вихідні ми залишалися в кімнаті самі з Володьком. Інші хлопці їздили додому. Їм було близько, не так, як мені.

В суботу ввечері в підвалі гуртожитку дискотека. Нам з моїм дружбаном тверезими йти туди нецікаво.

Купуємо на двох пляшку "Ркацителі" або "Фетяски". То такі білі сухі та найдешевші вина. Один карбованець з копійками.

Але, що для нас на двох та пляшка сухого вина?... І в одне око не стрелить.

Придумали нагрівати. Так нібито більше вставляє. Добре, що вода в крані біжить дуже гаряча. Вкинеш в умивальник пляшку хвилин на п'ятнадцять – дивись вино вже й гаряче.

Швидко випиваємо і ще швидше біжимо в підвал на танці.

– Давай бігом, – жартує мій приятель, – бо поки добіжимо, то протверезіємо.

Якось на вихідні поїхав Володька додому – матір та сестру провідати.

Приїхав геть сумний.

– Що таке? – питаю, – не прийняли в рідному селі?... Набили може морду, аби не здавався таким вченим?... Чи не впізнали столичного франта?

– Та не... Матір я дістав сильно... Обідилась на мене.

– Якого такого?

– І говорити не хочеться... Хтів, як лучче... Приїхав, дивлюся вони з малою сидять самі. Скучують... В хаті, мов на похоронах. Дай, думаю, розвеселю. Взяв тихенько гроші, ті, що мати заховала, пішов в магазин та купив їм радіолу й пластінок. Прикenuв, що будуть музику слухати і життя стане веселіша. Ну, як у нас, в гуртожитку.

- Ну, ну... І що?

- Нічо... Виявилось, що то останні гроші. Та ще й мати в довгах, як в шовках.

- А здати назад в магазин твою веселуху не пробував?

- Не... Я тоже на них обідився... Забрався і поїхав до Києва, якщо не хочуть мене слухати. Може самі додумаються здати.

- Класний ти чувак... Веселий, заботливий. Тобі б десь кучу грошей знайти, може була б людям хоч якась користь від твоєї бурхливої діяльності.

- І не говори.

В гуртожитку кухня спільна. Одна на ціле крило. Проте її вистачало, бо студенти не мали з чого готувати. Основними стравами на кухні, зазвичай, була смажена картопля чи яйця, та кипляча вода у чайнику.

Наш чайник виділявся серед усіх інших. Був, напевне, на літрів зо п'ять. Гостей у нас часто було багато, от й ми вирішили саме такий купити. Замість чашок слугували порожні півлітрові банки з-під ікри кабачкової – постійного нашого наїдку. Як тільки банки темніли від напоїв, здавали їх у приймальний пункт, а нові, з під тої ж ікри, заповнювали наш сервіз. Ми називали таке – круговоротом банок в природі.

Щовечора полюбляли у гарній компанії попиту солодкої, дешевої ячмінної кави. На чай грошей не хватало. Він був значно дорожчим. А от цукор був дармовий і було його вдосталь. В доброго нашого приятеля і співмешканця Ігоря батько працював на цукровому заводі. Якби не цей цукор та ще сало, яке часом привозив Ігор від батька, туго нам прийшлося б з Володьком.

Одного разу дівчата, які мешкали в сусідній кімнаті, вирішили вчинити з нами злий жарт. Насипали в чайник солі. Ще й добряче.

Не знаючи про таке, ми заварили собі з кип'ятку нашу каву. Всыпали до кави по чотири добрих ложки цукру, взяли по кусню хліба і приступили до довгожданої трапези.

Як сьорбнули, то аж повскакували з місця. Плювалися, хто як міг. Навіть хліба й цукру не було жалко. Відчуття було неперевершеної наруги. Над майже святим – вечерею.

Коли відпустило – жарт оцінили. І піднявся азарт до помсти.

Шляхом недовгого опитування та співставлення фактів, ворогів вичислили швидко. Переговори про належну матеріальну й моральну сатисфакцію результатів не дали. Більше того, сусідки відчували задоволення від приколу і весело гукали нам із-за зачинених дверей своєї кімнати:

- Давно хотіли вам посолонцювати. А то, бач, дармовий цукор ложками їдять. Думали, що ніхто не визнає... Це був акт справедливості... А нам ви солі можете насипати тільки на хвіст, бо ми свого чайника будемо стерегти мов зіницю ока. А двері наші тепер будемо закривати, так що не заберетесь до нас. От так... Ух— ха— ха-ха!

Засіли ми на нараду. Довго кумекали, як же достойно відплатити. Однак толкового в голову нічого не йшло. Поки Володько не вродився:

- Придумав. Зараз оціните. Постукайте в стінку дівчатам, що ми готові до відповіді.

Через хвилин з десять Володько висів за вікном третього поверху прив'язаний двома простирадлами. Він вперся ногами в стінку, обличчям до сусідського вікна і став приймати від нас численні поліетиленові кульки з водою. Кидав їх швидко й мітко – прямісінько у відкрите дівчаче вікно. За якусь хвилю літрів п'ятдесят води стали робити дівчатам потоп.

Вороги здалися на милість переможцям. Окремо щось тепле пообіцяли Володьку, а перед нами вибачилися.

Битва закінчилася черговою перемогою мислі мого дружбана з тимчасовим його переходом в табір суперників вечорами.

Незважаючи на те, що в хаті в нас ніколи не було можливості чимось смачненьким розжитися, люди до нас сходилися. В гуртожитку жило багато добре забезпечених студентів, але йшли чогось табуном не до них, а до нас. Хтось щось принесе – і вже є з чим посидіти, поговорити, повеселитися.

Розмови були на всі смаки. Ніхто нічим не переймався і не боявся. Деякі старшокурсники заходили спеціально, щоб душу відвести, або навіть відсвяткувати день народження.

Якщо ж якісь гість принесе випивки, то ми тому були завжди раді. Влаштовували невеликі пиятики. Часом навіть танцювали. Мали свій акордеон.

Одного разу до нас в кімнату зайшла перевірка з деканату, якраз після одної нашої гулянки з неприбраною купою пляшок, так не повірили, що ми першокурсники і що ми так розгульно починаємо студентське життя.

Під час одного такого застілля я відставив зі столу на підвіконня пляшку мінеральної води. Ну, що називається, "заникав". Мені хлопці тихенько підмінили її на оцет. Вирішили наді мною приколотися. А я, коли захотів пити, зопалу вилив у себе майже півпляшки цього приколу. Думав, що згорю. Воду пив, наче верблюд. І якось обійшлося.

Володько довго ховав очі, а я вирішив промовчати, аби дати зрозуміти, що то вже був і не зовсім жарт.

Приятьель мій був ласий до дівчат. Легко знаходив з ними спільну мову, легко про все з ними домовлявся.

Проте вибирав тільки таких, яких інші хлопці обминали десятою дорогою.

– Володько, – питаю в нього, – кажуть, що ти по всіх некрасивих, самотніх і неперспективних баришнях ходиш?... Знову гуманітарна акція?

– Нічого ти не розумієш... Всі люди хочуть уваги й тепла.

– Саме твоєї?... Саме такої, як ти хочеш?

– А що?... Як ніхто більше на них не дивиться, то нехай це буду я. Рекомендую, до речі... Дуже зручно... Перше – не треба преамбули, друге – немає суперників, третє – це дійсно не просто походеньки, а, як ти казав, майже гуманітарна місія... Жалію я їх.

– Чого тільки не видумає людина, аби себе виправдати. Навіть гульню назве місією... Женитися тобі треба, бо як хтось з дівчат поскаржиться в деканат – вилетиш з універу, мов куля з рушниці... Ой дивись, чувак, ой дивись, щоб боком тобі твоя

гуманітарка не вилізла.

- Знайду когось підходящого, може й женюсь. Хоч годувати буде кому.

Ще до університету я купив у Ковелі на базарі зелений спортивний костюм з довгими білими полосами по боках. Продав його залізничник з Бреста. Привіз із Польщі. Такого костюма більше ні в кого не було. Союз поголовно носив тоді, як уніформу, сині спортивні костюми.

Володькові ця моя одежа дуже сподобалася.

- Слухай, дай-но мені свій костюмчик на вечір, бо, бачиш, вийти немає в чому на люди. А я тобі – свій піджачок... Можеш в ньому на пари ходити, а то все в светрі ходиш. На ньому вже скоро лікті повилазять.

- Та нашо мені твій піджачок. У ньому ніякого форсу немає... Не підходить він мені.

- Будь другом, не жмись. Піджак, як не хочеш, можеш не брати, а костюмчик давай. Я коли-небудь ще кращий куплю, жатись не буду. Дам поносити, тоді будемо квити.

- Ну бери вже, бери, тільки відстань.

Володько підскочив від радості. Тут же натягнув костюм на себе і пішов по гуртожитку за пригодами.

Коли він так походив в моїй примітній одежі вечорів зо п'ять, хлопці-однокурсники стали з мене кпитися. Нібито бачать мене щоночі, як виходжу з іншої дівчачої кімнати, ще й для маскування світло в коридорі вимикаю, аби ніхто не впізнав.

Я намагався виправдовуватися, що то Володько гуляє, що то не я, але хлопці і слухати не хотіли. Віри не йняли:

- Ти нам тут не втирай... Ми, що сліпі?... Тільки в тебе такий костюм в гуртожитку.

- Та то ж я його Володьку позичаю.

- Не знаєм, не знаєм,... хто там з вас кому і що позичає, але костюмчик твій, а в темноті не видно, хто з вас двох шастає. Світло не вимикайте, може тоді роздивимось.

Після таких закидів до мене, я просив дружбана, щоб він або костюм не вдягав, або хоча б світло не вимикав в коридорах, як ниряє по дівчатах.

На, що Володько тільки реготів:

- Не переймайся, чувак, вділю тобі трохи моєї слави. Нехай заздрять, хто не може.

Згодом з'явилися у мене нові штани. Батько Ігоря запозичив на цукрозаводі тканину, що йшла на фільтри. Якраз хватило і Ігорю і мені. Штани вийшли класні. Коли пофарбували – майже не відрізнялися від джинсових.

Стали ми носити з Володьком їх по черзі. Я днями, а він по ночах. Сміялися, що амортизація штанів була стовідсотковою. Без наших тіл і хвилини не залежувались.

З часом приятель мій став ходити майже в усьому моєму одязі. А я, щоб не бути в повному прогаші, інколи одягав на заняття його піджак.

Володька романтик, лірик і мрійник. І при цьому такий лінивий – світ таких не бачив. Немає в нього бажання ні вчитися, ні робити. Пурхає, мов метелик з квітки на квітку й живе одним днем без копійки в кишені. Спить, їсть та по дівчатах ходить.

Але натура в нього добра, може саме за це дівчата і люблять. А може це вони його

жаліють, а не він їх. За його якусь непрактичність і повне невміння жити матеріально.

Зате на видумки мій приятель багатий. Таке може витіяти, таке придумати, що тільки встигай дивуватися.

Після сесії у Володька – ціла куча хвостів. Перша заборгованість по фізкультурі. Дружбан мій не зміг стерпіти не так саму фізкультуру, як фізруків. Ці були, на загальну думку, тупі, немов двері і від них аж перло солдафонщиною, яка так надоїла Володьці в недавньому минулому. На фізкультурі, перш за все, були, не ігри з м'ячем, а постійні шикування й переклички та ще здавання всіляких нормативів. Фізруки командували студентами, неначе в армії.

Замість того, аби дати нам пограти у футбол, де ми з азартом і віддачею швидко підтягнемо свою спортивну форму, заставляли нас виконувати якісь дурні вправи.

Для нас це було нудно й обтяжливо, а фізруки, здається, отримували від цього задоволення. Спорту ж тут – ніякого. Одне глумління. За це й не любили в університеті фізкультуру та її викладачів.

Володькова нелюбов проявлялася в повному ігноруванні цієї дисципліни. Сходив раз – і більше не показувався.

Але ж треба в кінці семестру залік здати.

Пробував упросити одного фізрука. Той – ні в яку. Тільки руки потирає. Кайфує від процесу розплати.

Тоді Володько пішов у психічну атаку. Взяв з собою хворобливу з вигляду та ще й вагітну, з добре випуклим животом, дівчину, з якою познайомився десь на вулиці, яка була не з наших. Навчив її зарання, що вона повинна робити. І пішов з нею на кафедру фізкультури. Там з порога проголосив:

– Шановні мої, викладачі фізвиховання! Шаную я вас та люблю дуже... Ви для мене найкращі та найважливіші. Так само, як і ваша дисципліна. Але ж гляньте... Ну, як я можу ходити на ваші заняття? Жінка ж у мене хворіє. Вагітна... Щодня мушу водити в поліклініку чи в лікарню... Весь час непритомніє... Про це всі знають... І всі інші викладачі мене розуміють й трохи попускають через такі важкі обставини. Тільки одні ви в'їлися з тою вашою фізкультурою. Як собі хочете, шановні, але якщо не поставите зараз залік, то залишу жінку мою тут, на вашій кафедрі. Що хочете – те й робіть з нею. Нехай вона тут народжує, помирає чи падає в обморок – все буде на вашій совісті. Тільки ви будете винуваті і ніхто вас, чуть що, не зрозуміє.

Потім Володько до дівчини:

– Жінко моя, маєш ти сили іти чи може тут залишишся? Відчуваєш, що тобі вже геть погано?

Не встигла дівчина відповісти, як один з викладачів здався. З презирством глянувши на Володька, вирвав у нього з рук залікову книжку і поставив у ній "зараховано" та свій підпис. Розумів, напевне, що перед ним розіграли дешеву п'єску, але вирішив держатися подалі від можливих наслідків і мого друга.

Віддаючи книжку, вирішив все-таки посовістити Володька:

– Совісті в тебе геть немає, товаришу студент.

Може хто другий промовчав би отримавши залік, але не Володько:

- Як це немає?... Совість є... Але хіба ж вас не вчили, що діти, то наше все, то наше майбутнє. А за майбутнє треба боротися. Та й жінку вагітну, згодьтеся, треба уважити.

Кафедра фізкультури остовпіла від такого нахабства. А приятель мій вийшов з неї так, ніби тільки що дійсно сам здав залік і ще й наче поставив світовий рекорд по бігу з перешкодами. Думаю, він і сам себе переконав у своїй правоті.

Залік з наукового комунізму прийшлося Володьку здавати ще довше.

Почалося все з того, що викладач цієї мудрої дисципліни спіймав мого дружбана, коли той спав на лекції.

Зазвичай Володька досипав на парах те, що пропустив вночі, на походеньках.

Я будив його зранку штовхаючи під бік, але він просинатися довго не міг і не хотів. А коли нарешті розкривав очі, то схоплювався зі свого матраца, що лежав на підлозі біля мого ліжка і благально, дивлячись мені в очі, просив:

- Мона я ще трохи перекимарю, бо очі не можу відкрити?

З цими словами він ниряв на моє ще тепле ліжко і вкривався з головою простирадлом.

Я йшов митися-бритися, а потім ледь не силою піднімав соратника по важкій науці й заставляв його йти зі мною на 38 автобус - до універу.

Володьку не було куди дітися. Він чомусь став сприймати мене за свого флотського старшину і часом слухався не впираючись. Думаю, що так йому було легше ввімкнути в себе дисципліну.

Якщо на першу пару нам випадала 329 аудиторія - Володько шалів від радості. Тут він міг виспатися досхочу. Аудиторія йшла сходишками круто вгору. Ми називали її амфітеатром. На останніх рядах відстань від лектора була вже далекою. Швидко не піднімешся. Сплячого не зловиш. Викладачі, зазвичай, люди підстаркуваті - швидко не рухаються, а тут ще й уверх. Лафа для мого друга.

На перших рядах сидить більша частина курсу. Заглядають шанобливо лектору в очі і строчать все, що він скаже до своїх зошитів.

Тільки ми відокремлюємося від своїх однокурсників, ніби не перший рік науку гриземо.

Володька роззувався, лягав на довгу лавку, скриту від лектора кришкою стола і спав всю лекцію, аж до дзвінка.

Всі вигоди були в наявності. І староста відмічав у журналі його присутність та не ставив злощасне "нб", за яке давали добрячих прочуханів й заставляли відробляти, і висипався мій приятель наповну. Та ще й я його стеріг, аби ніхто не застукав.

Але коли була 328 аудиторія, сховатися, щоб поспати, було важче. Тут не було рядів, які тягнулися доверху. Столи стояли на рівній підлозі. Викладачу всіх було видно. Хіба, що за чиєюсь широкою спиною вдасться сховатися.

Викладач наукового комунізму ходив між рядами швидко і так же швидко Володька впіймав-розбудив.

Прочитав йому мораль, вказавши, що даремно штани протирає, що така поведінка

не достойна радянського студента-комсомольця, що місце Володьку деє на заводі або в колгоспі. А ще згадав часи, коли він сам вчився, одразу після війни, в якомусь там 47-му році, то тоді викладачі не були такими лібералами. Всіх, хто не дивився лектору в очі, заставляли слухати лекцію стоячи. А коли недбалих ставало багато – примушували їх співати "Інтернаціонал", аби попросипалися.

Краще б він цього не говорив, бо дружбан мій не стерпів і їдко відповів:

– О, та то ж гарна ідея! А ви теж заставте, щоб всі стояли, тоді точно хоч хто-небудь вас буде слухати.

Науковий комуніст від такої нечуваної неповаги, аж раптово зблід і остовпів. Дуже розсердився й сказав:

– Запам'ятай, хлопче, мого заліку ти не здаси ніколи. Я тебе не забуду! Тепер начувайся!

Володько вперше переписав сам конспекти. Прочитав цілих дві ленінських роботи: "Як нам організувати Рабкрін" та "Два кроки вперед і один назад". Такої підготовки він ще не робив з жодного предмету. П'ять разів пробував здати науковий комунізм, але нічого не виходило. Взяти цю фортецю помсти не зміг. А незданий залік – це хвіст. З хвостом на другий курс можеш не перейти і стипендії не отримаєш, а це для Володька рівно смерті.

Здавалося б "хана" його учобі. Проте виняткова його видумка знову взяла своє.

Дослідив Володько, що його месник частенько проводить час в читальному залі наукової бібліотеки – дисертацію пише.

В цій бібліотеці студентів майже не було. Для нас була окрема.

Тут засідала поважна професура. Академіки, доценти, професори. Ті, що любили вдумливо, в цілковитій тиші, посидіти над стосами запилених книг. Атмосфера була своя, особлива. М'які килими на підлозі гасили кроки, а від усього іншого – шуму й бути не могло. Якби муха залетіла – всі відразу б її почули й здивувалися б її недоречному дзижчанню.

І от в цю, майже мертву тишу, влітає мій приятель. В флотській шинелі, яку він притяг з собою в гуртожиток, аби вражати дівчат бравим виглядом. (Тепер шинель, щоб давити на жалість). З великою торбою-сіткою набитою порожніми скляними банками. З трагічно-благальним виглядом на обличчі, ніби щойно когось поховав.

Дзенькіт поставлених різко на дерев'яну підлогу скляних банок пролунав, мов вибух у читальній залі. Вся академічна вельмишанована братія, аж здригнулася від несподіванки і одразу відірвалася від своїх товстелезних томів.

А Володько на весь зал, неначе боцман на палубі чи скоріше, мов на паперті:

– Борисе Михайловичу, а чи можна вас на хвилинку?... Бо додому спішу, на село... Стара мати чекає, щоб банки завіз, бо їй немає в чому огірки солити... Дозвольте мені залік скласти, а то ніяк не можу вас на кафедрі застати. Ходжу, ходжу, а ви, кажуть, все в бібліотеці пропадаєте, на таких, як я часу у вас не вистачає. А я ж давно все напам'ять вивчив і от додому ніяк не можу поїхати, бо ваш хвіст мішає... А бідна мати дождатися не може.

Наукова бібліотека за довгі роки свого існування такого ще не бачила й не чула.

Викладач наукового комунізму – Борис Михайлович, коли назвали його ім'я й по-батькові, мимоволі та миттєво піднявся і стояв під численними поглядами авторитетних, набагато більш авторитетніших за нього колег.

Якось раптово від відчув під цими поглядами, що це він порушив академічну і, здається, столітню тишу. Що це він, якраз він, є винуватцем цього нечуваного безобразія, цього нахабного, небаченого в цих стінах святотатства. Напевне йому хотілося в цей час провалитися кудись чи розчинитися в повітрі, тільки б не бути тут присутнім.

Не провалився... Натомість здався... Одразу здався. Бо вихід був для нього тільки один – чимдуж спровадити мого дружбана з цього місця.

Науковий комуніст підбіг до Володька і поставив в залікову книжку відмітку, на яку той так довго чекав.

Через день чи другий я чув, як Володька всьому гуртожитку, під голосний регіт, розповідав про свою витівку і повчав всіх, яким чином треба заліки здавати.

Після цього випадку на якийсь час студентам заборонили заходити в читальний зал наукової бібліотеки. Дозволяли тільки тим, які пишуть наукову роботу. Але Володьці це вже не було потрібно. Залік свій він отримав.

Влітку, після здачі сесії, я пішов на роботу в будівельний загін – поправити своє матеріальне становище. Тягати з машин цеглу, труби, ящики з різними матеріалами, копати, складати, підносити.

Робота важка й виснажлива. Їсти від цього хочеться безперестанку. Те, що я купував в магазині на обід, проходило якось для мого молодого організму непомітно. Наїдатися вдосталь — грошей не настатишся. Першої зарплати жду, наче манни небесної.

Після роботи, поки доберуся до гуртожитку, так зголоднію, що аж на очі не бачу. Варю тоді собі звичні макарони. Щоб якось їх здобрити, купив банку дешевого томатного соусу. Посолою круто, відріжу кусок хліба і так щодня вечеряю.

В кімнаті залишилися тоді ми вдвох з Володьком. Я на роботу ходжу, а він хвостом ходить здавати, поки викладачі ще з'являються на кафедрах і не пішли у відпустку.

Друг мій макарони зі мною не їсть. Сильно пісна для нього страва. Каже, що до рота не лізе. Він промишляє по дівчатах, які ще залишилися в гуртожитку. Вони щодня підкормлюють його чимось смачненьким.

Одного разу приходжу з роботи, дивлюся, а банка з томатним соусом порожня. Не буде з чим мені макарони їсти. Володько опорожнив геть до самісінького дна.

Я накинувся на нього і навіть зчепився з ним. Кричав, що в нього і так шлунок набитий, міг би й не жерти весь мій соус.

Дружбан сильно обідився на мене. Він потім дуже довго згадував мені той томатний соус. А мені аж до цього дня пече трохи десь у середині і щось давить на те, звідки йде сором.

Володьці повезло. Він якимсь чудом здав учбові борги й перейшов на другий курс. І

ми знову вели разом веселе життя. Їли макарони, ходили на дискотеку, пили дешеве сухе вино.

А ще ми грали з ним в карти. В дурня. І виграли йому жінку.

Гра йшла на роздягання. В компанії була гарна дівчина, яка грати в карти зовсім не вміла. Коли прийшлося їй роздягатися, я запропонував, аби зробила вона це в своїй кімнаті, де їй буде краще та зручніше. Свідком, що все виконає, як треба, запропонував Володька.

В нашу компанію вони більше не повернулися. А через два тижні подали заяву на реєстрацію шлюбу. Згодом розписалися й стали жити разом. Стали парою – Володько та Лізка.

Як все, що було пов'язане з моїм приятелем, його подружні відносини були своєрідні й чудернацькі.

Майже кожен день вони з Лізкою то сходилися, то розходилися. Билися, сварилися, через якусь хвилину мирилися, цілувалися і шептали щось на вухо один одному, а потім довго і голосно сміялися-реготіли.

Володько страшенно ревнував Лізку. За кожен погляд в її сторону готовий був убити того, хто глянув. А якщо Лізка на когось гляне – відразу починався процес розлучення.

Ревнивець вів свою жінку до відділу реєстрації шлюбів та розлучень, щоб там, нібито покінчити зі шлюбом, але в останню мить передумував і примушував жінку каятися, клястися в вірності. Та так, аби про це чули всі перехожі.

Насолодившись спектаклем, великодушно прощав Лізці й вів додому.

Одного разу хлопці прибігли до мене з криком, що Володько втопив в унітазі свою обручку.

Я кинувся до мого друга й вияснив, що той знову посварився з жінкою і спересердя викинув своє обручальне золоте колечко.

– Ти шо, геть з розуму зійшов? Воно ж які гроші коштує... Не тобою зароблені, нагадую. Не тобою... А материною працею, – кричу на нього.

– Та тож я в гніві був. Засік, як Лізка стояла в коридорі з двома хлопцями і так з ними щебетала – мені ледь млосно не стало. Вбив би гадюку. Розізлився, аж трясло. Не знав, що роблю.

– Голову свою треба було туди вкинути! Йдемо, може ще якось зловим твою обручку.

Пішли в підвал. Я від'єднав коліно на каналізаційній трубі й заставив Володьку тримати у ньому розчепірені пальці.

Сам пішов лити воду зверху в унітаз. Коли відер зо двадцять влив – прибіг мій дружан. Щасливий – піймав обручку.

Потім довго не міг відмитися. Рук не наважувався до носа піднести. Ще й сердився на мене за те, що я не придумав нічого розумнішого.

А я веселився:

– Так тобі й треба, дурневі. Будеш знати, як себе тримати на тормозах. Якщо через

голову не доходить, то може через руки і ніс дійде.

Ми з хлопцями довго насміхалися над новою витівкою мого друга. Ржали так, наче коні, аж животи боліли.

Незважаючи на все це, дружба мій виявився великим милосердцем.

Лізка була вагітна... І завагітніла до зустрічі з Володьком. Ще й призналася від кого.

Коли наш курс восени збирав у колгоспі моркву, аби, як завжди, спасти врожай, Лізка випила трохи вина. З незвички швидко захмеліла. Що було далі – не пам'ятала. Проснулася в копиці сіна з малознайомим хлопцем. Через три тижні зрозуміла, що ніч провела немарно, а з позитивним результатом.

Володько не став через це виганяти жінку. Він згадував той гріх майже щодня, корив ним Лізку, але все рівно жив з нею.

Ще більше... Він вирішив скористатися з ситуації...

Коли одного разу я зайшов до їхньої кімнати, то побачив там гору харчів, до того ж, дорогих – копчена ковбаса, згущене молоко, шоколадні цукерки, смачне печиво.

З'ясувалось, що друг мій додумався обкласти харчовим податком Лізкіного одностаттєвого кавалера, з яким вона проснулася в сні.

Володька пригрозив йому, що повідомить про некомпетентну поведінку в деканат, якщо той не почне забезпечувати вагітну жінку продуктами, без яких вона в її стані не може.

Ну, а сам став ніби невід'ємним додатком до жіночого раціону.

Правда, кавалер швидко розкусив Володьку. Зрозумів, що в того натура не та, що він ні в який деканат не піде. І тихо з'їхав з теми. А згодом перевівся на вечірнє відділення, аби не мозолити Володьку й Лізці очі.

З другого курсу Володьку вигнали. Лізка, на відміну від мене, не змогла його заставити ходити на пари і вчити предмети. Сам він не був в спроможності примусити себе корпіти над книжками.

Далекий родич Лізки влаштував мого дружбана на тепле місце. Міліціонером з охорони одного посольства по вулиці Ярославів Вал. Володька цілий день спав у будці, навіть не дивлячись, що там робиться біля об'єкта його охорони.

Я на тій же вулиці працював вантажником в гастрономі. По дорозі на роботу часто заходив до друга. Розштовхував його від сну, розповідав останні студентські новини. Інколи не відмовляв собі посміятися над Володьком:

– І як це тобі вдається у цьому житті?... Де б не прилаштувався – скрізь спиш. До армії на заводському складі спав... На флоті теж так само... І тут знову пофартило.

– Карма, чувак, карма в мене така... Шо ти, не знаєш? Такі, як я, сплять за таких, як ти... І навпаки – ті, що роблять, роблять за себе і за таких, як я.

З цими словами ми реготіли на весь Ярославів Вал.

Я прощався і йшов до роботи. А Володько часто дошкульно кидав мені в спину:

– А помниш, як ти соусу мені пожалів?... Не мучить совість?

Я все збирався нагадати йому про оцет, але кожного разу вилітало з голови.

А потім вже не було кому. Володько неочікувано покинув це життя.

Раніше я дивувався, як він так може жити. Тепер знаю. Такі, як він, потрібні може навіть більше ніж такі, як я.

Мені так не хватає його безкорисності, простодушності й наївності, непристосованості до життя, його дивацтв, його вміння терпеливо зносити мої в'їдливі насмішки та жарти. Його дружби.